

Böyük sənətin yolçusu

“Mir Cəlal “Gənclik” nəşriyyatının direktoru Əzizə Əhmədovaya dedi:

- 8 çap vərəqi bəsimdir. Qalan 2 çap vərəqini gələcəyinə ümid bəslədiyim Qərib Mehdiyə verin. Onun yazıları ilə tanışsınız mı? “Qərib, hey!..” hekayəsi kövrək hissələrin poetikasındır” (professor Sadıq Şükürovun xatirələrində).

“Qəribi oxuyun, Qəribi qoruyun, onun böyük gələcəyi var”, - deyən görkəmli yazıçı və ədəbiyyatşünas Mir Cəlal onun haqqında fikir söyləməklə kifayətlənməmiş, xeyirxahlıq nümunəsi göstərmişdir. Haqqında böyük yazıçı və ədəbiyyatşünas Mir Cəlalla yanaşı, bir çox görkəmli sənət adamlarının: Mirzə İbrahimov, İsmayıl Şıxlı, Bəkir Nəbiyev, Anar, Vaqif Yusifli və başqalarının qiymətli fikirlər söylədiyi, vaxtilə 60-cılar deyilən gənc nəslin nümayəndəsi kimi öz qələmini cəsarətlə ədəbi döyüşlərdə sınayan və sınaqlardan uğurla çıxaraq ədəbi ictimaiyyətin rəğbətini qazanan Qərib Mehdi bu gün Azərbaycan ədəbiyyatının aparıcı simalarındandır.

Qərib Mehdi bu il - 2016-cı ildə 80 yaşını tamamlayıb. O, bu yaşa əliboş gəlməyib, yubiley təntənələrinə onunla birgə hər bir oxucu tərəfindən maraqla oxunan, ədəbi hadisəyə çevrilən 42 kitabla, biri-birindən şöhrətli adlar, ödüllərlə gəlmişdir.

Qərib Mehdi əməkdar jurnalistdir, bir illik Prezident mükafatçısı olub, Həsən bəy Zərdabi, Məmməd Araz mükafatları laureatı, həm də bir sıra beynəlxalq mükafatların, fəxri adların sahibidir. O, Türk Dünyası Araşdırmaları Beynəlxalq Akademiyasının fəxri doktoru, professoru adına, “Altın” medalına layiq görülmüş, BMT-nin “Şərəf və vicdan” ordenini almış, Rusiya Federasiyasının Moskva şəhərində fəaliyyət göstərən “Qızıl payız”, Yesenin İttifaqı tərəfindən “Sergey Yesenin” ordeni və diplomla təltif edilmişdir.

Qərib Mehdiinin ən böyük mükafatı isə onun əsərlərinə olan oxucu sevgisi və bir də şagirdlərinin uğurlarıdır.

Qərib Mehdiinin XX əsrin 50-ci illərinin sonundan baş-

layan və bu gün də davam edən yaradıcılıq yoluna qısa bir nəzər salaq və bu oxucu sevgisinin nədən doğduğunu müəyyən etməyə çalışaq.

Qərib Mehdi ədəbi aləmə “İşıq” kitabı ilə gəlib.

Cəmiyyət hadisələrinə və insanın iç dünyasına işıq salan hərtərəfli bədii ümumiləşdirmələri Qərib Mehdiinin xalq ədəbiyyatından gələn, klassik ədəbiyyatın təsirilə mükəmməllik qazanan yüksək dil, üslub keyfiyyətləri ilə birləşib gözəl əsərlər yaratmasına səbəb olmuşdur.

Qərib Mehdi həmişə özünə tanış olan, dərinləndirən və insanlardan yazır, amma elə bir sənətkarlıqla qələmə alır ki, o əsərlərdəki mövzu, ideya, süjet xətti, obrazlar oxucu üçün maraqlı olur. Təsədüfi deyil ki, onun əsərləri dünyanın bir çox dillərinə tərcümə olunmuşdur. Bu əsərlər içərisində onun anasına həsr etdiyi “Məni çağıran səs”, daha çox “Qərib hey!..” hekayəsi ilə məşhurlaşmışdır. Bu əsərdə yazıçı öz anasının simasında bütün anaların adına gözəl bir sənət abidəsi ucaltmışdır.

“Bədii etirafın ən kamil nümunəsi Qərib Mehdiinin “Məni çağıran səs” povestidir. Azərbaycan ədəbiyyatında ana haqqında yüzrlərlə gözəl, kamil povestlər, poemalar, romanlar yaranmışdır. Ana mövzusu ölməz və ümumbəşəri mövzudur. Burada oxucunu təəccübləndirmək də sanki qeyri-mümkündür. Bununla belə, Qərib Mehdi təəccübləndirir də, heyrləndirir də!” (Gülrux Əlibəyli).

Qərib Mehdiinin “Məni çağırın səs” əsəri dünya ədəbiyyatında ana haqqında ən güclü əsərlərdən biridir və dünyanın 18 dilinə tərcümə olunmuşdur.

İnsan dünyanın əşrəfidir və o, ən yüksək adlara, ucalıqlara layiqdir. Qərib Mehdi mənəvi ucalıqlara yüksələn insanları özünün “Rast”, “Çinar günü”, “Müsabiqə”, “Skripka üçün Mi simi”, “Sevgi” povestlərində böyük sevgi ilə qələmə almışdır. Sadə əmək adamından tutmuş yüksək rütbəli, vəzifəli şəxslərə qədər xalqın mənafeyi, insanlığın qələbəsi naminə çalışanları Qərib Meh-

di böyük məhəbbətlə vəsf edir, yaxşılıarı bütün dünyaya nümunə göstərmək üçün qələminin ən obrazlı ifadələrini sərf edir, yaxşılıarın yaxşılığını sübut edən real gerçəklikləri bədii prizmadan keçirib qeyri-adi əlvan boyalarla oxuculara təqdim edir.

Qərib Mehdiinin yaratdığı — şagirdinə sənətlə yanaşı mənəviyyat dərəsi verən usta da; Vətən üçün oğul qurban verən ata da; qəlbi arzularla çırpınan balaca musiqiçi də; haqqın, ədalətin qələbəsinə nail ola bilməyə də yenə mübarizə aparan, sözünün üstündə duran cəsarətli tələbə də; həqiqəti dediyi üçün hamıdan təcrid edilən, lakin həqiqət günəşinin doğacağına inamını itirməyən müəssisə əməkdaşı da; Azərbaycan ekologiyasının mühafizəçisi rolunu öhdəsinə götürən şəhər rəhbəri də; sadə insanlarla görüşüb dərdlərinə şerik olan Prezident də böyük rəğbətlə qələmə alınıb.

“Humanist”, “Seçim”, “Elçi daşı”, “Qarğa” və s. povestlərdə cəmiyyət həyatındakı pozitiv hallarla qarşı-qarşıya duran neqativ halları, insanların müsbət və mənfi xüsusiyyətlərini Qərib Mehdi öz qələminə məxsus olan ustalıqla qələmə almışdır.

Zahirən humanist görünən “insanpərvərliyi”nin daxilində bir çox neqativ xüsusiyyətlər — şöhrətpərəstlik, tamahkarlıq, riyakarlıq gizlənməyən; sadələvh insanların pərəstişini, ayıq olanların isə nifrətini qazanan “humanist” insançıqlar (“Humanist”), kimlərəşə yaltaqlamaq, şöhrət qazanmaq, gözəndən pərdə asmaq xatirənə binaların zahirinə bəzək vurub, daxilinə nəzər yetirməyən; sadə, zəhmətkeş insanların qayğısına qalmayanlar (“Evin küçəyə baxan üzü”), həyatını yalançı şöhrət üzərində qurub özü də öz yalanına inanan, özünü görə bilməyən, şöhrətpərəstliyi xəstəlik halına çatırlar (“Xəstə”, “Qarğa”, “Kürsü bülbulü”); cəmiyyətdəki yaltaq insanlara, ikiüzlülərə istehza ilə baxsa da, nəhayət, özü də bu tələdən qurtara bilməyənlər (“Seçim”), mühazirə zallarına robot kimi girib-çıxan, dərslər dediyi tələbələrə ancaq gəlir mənbəyi kimi baxan “müəllimlər” (“Fi-

losof”), istedadlı insanları özünə qul edib onların hesabına şöhrət, hörmət qazanan və onları daim kölgədə saxlayan vicdansız müdirilər (“Oyun”), cəsurların, əsl qəhrəmanların şücaətini görməzliyə vuran paxıllar (“1 əjdaha və 40 igid haqqında nağıl”) və s. Qərib Mehdiinin qələm süngüsündən yaxa qurtara bilməyənlərdir. Bu əsərlərdə sarkazm o qədər güclüdür ki, qeyri-ixtiyarlı Qərib Mehdiini güclü satirik realist yazıçılarla (C.Məmmədquluzadə, Fransua Rable, Saltıkov-Şedrin və b.) müqayisə edirik.

Qərib Mehdi qələmini dramaturgiya sahəsində də sınamışdır. Onun “Oxşarlar” adlı pyesi Dövlət mükafatına təqdim olunmuşdur.

Qərib Mehdi yaradıcılığında ən ümdə xüsusiyyət ondan ibarətdir ki, o, hansı janrdan yazır-yazsın, həmişə həqiqətə sadıq qalır, müşahidələrinin, bədii ümumiləşdirmələrinin, məcaziliyi güclü olan dil-üslub xüsusiyyətlərinin qeyri-adiliyi ilə oxucunu öz cazibəsində saxlayır.

Qərib Mehdi yaradıcılığında rəmzlərdən, məcazlardan istifadə həlledici yer tutur. “Oğrular və doğrular” adlı kiçik hekayəsində müəllifin akvariumdakı balıqların əhvalatında cəmiyyətdəki böyük bir hadisəni (korrupsiyaya qarşı mübarizə və buna sadə insanların və məmurların reaksiyası, mübarizənin ilkin nəticələri və proqnozları) qələmə alması Qərib Mehdi üslubunun ən ümdə cəhətindən - rəmzilikdən xəbər verir. Okeanla əlaqəsi olmadığı üçün dənizlər siyahısına daxil ola bilməyən zəngin təbiətli Xəzər haqqında rəmzi hekayə (“Dəniz olmaq üçün”), şaha xalqın sözünü çatdırma bilmədiyini uçun parça-parça olub çinçilə çevrilən elçi daşı (“Elçi daşı”), şouya, ucuz şöhrətə aludə olub əsl sənətdən uzaqlaşan, ustadının - qoz ağacının verdiyi həqiqi mükafatını tamahına qurban verən Ala Qarğa haqqında nağıllar da (“Nəğməsinə itirmiş qarğa”) bu qəbildəndir.

Rəmzlərdən bütün əsərlərində çox təbii şəkildə, ustalıqla istifadə edən Qərib Mehdi məcaziliyin daha çox yer aldığı poeziya sahəsində də uğur qazanmaqla 2 mü-

kəmməl şeir kitabının (“Bulanma, könül çayım” və “Mənsiz gün olmaz günün”) müəllifi kimi tanınır.

Qərib Mehdi yaradıcılığının böyük bir qismini onun bədii publisistik yazıları, xatirələri təşkil edir. O, görüşdüyü, tanıdığı maraqlı insanlardan, şəxsiyyətlərdən yazanda da bədii ümumiləşdirmələr aparır, real şəxsiyyətlərin xarakterik cizgilərini verməklə onları bədii obraz səviyyəsinə yüksəldir. Onun ulu öndər Heydər Əliyev, elm, ədəbiyyat və incəsənət xadimlərindən Altay Məmmədov, Rəşid Behbudov, Əli Zeynalov, Şövkət Ələkbərova, Məmmədəğa Əlizadə, Ələddin Abbasov və başqaları haqqında xatirə yazıları, sənədli povest və hekayələr adlana bilər. Müəllifin bu qəbildən olan yazıları içərisində Gəncə ədəbi mühitinə işıq saldığı əsərləri daha çoxdur.

Qərib Mehdiinin həyat və fəaliyyətində onun yaradıcısı olduğu və 30 ildən çox rəhbərlik etdiyi “İlham” ədəbi birliyinin xüsusi yeri, əhəmiyyəti vardır. XX əsrin 70-ci illərində respublikada, eləcə də Gəncə şəhərində baş verən köklü dəyişikliklərin nəticələrindən biri olan “İlham” ədəbi birliyi AYB Gəncə Bölməsinin alternativ kimi fəaliyyət göstərmiş, Gəncə və ətraf rayonların ədəbi qüvvələrini öz ətrafında birləşdirərək onların sənət meydanında daha güclü çıxışları üçün tramplin rolunu oynamışdır.

Qərib Mehdi ömrünün müdrik çağına - 80 yaşına gəlib çatmışdır. O, poeziya, nəsr, dramaturgiya sahəsində mükəmməl əsərlər müəllifi olan görkəmli yazıçıdır. Bədii publisistikanın ən mükəmməl nümunələrini yaradan istedadlı jurnalistdir.

Zabit XƏLİLOV,
“Respublika”.